

BUITEN

13^E JAARGANG N^O. 2.

ZATERDAG 11 JANUARI 1919.

Foto C. Steenberghe.

BIJ DE SINT SERVAAS TE MAASTRICHT.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

BIJ DE ST. SERVAA'S TE MAASTRICHT, ILLUSTRATIE . . .	BLZ. 13
GEEN AFSTAND VAN NEDERLANDSCH GEBIED! . . .	" 14
ZEEUWSCH-VLAAMSCH VOLKSLIED (GEDICHT) DOOR J. N. PATTIST EN J. VREEKEN . . .	" 15
EEN UTING VAN MAASTRICHT'S GEHECHTHEID AAN NEDERLAND IN 1673, DOOR A. J. A. FLAMENT . . .	" 15
BELGIË EN NEDERLAND, DOOR EDWARD PEETERS . . .	" 15
ZEEUWSCH-VLAANDEREN, DOOR J. N. PATTIST, GEÏLL. . .	BLZ. 16—19
HOE MEN DACHT IN 1604, DOOR B. . .	BLZ. 18
TWEE KADZANDTENAARS (GEDICHT), DOOR M. A. M. . .	" 18
EEN STEM UIT ZEEUWSCH-VLAANDEREN, DOOR J. H. STURM . .	" 19
HULST GEWONNEN, DOOR CONSTANTIJN HUYGENS . . .	" 19
ZUID-LIMBURG EN ZIJNE VERHOUDING TOT NEDERLAND, DOOR A. J. A. FLAMENT, GEÏLLUSTREERD . . .	BLZ. 20—24
LIMBURG BIJ NEDERLAND (GEDICHT), DOOR FELIX RUTTEN . .	BLZ. 22
EENE STEM UIT HET ZUIDEN, DOOR M. C. E. BONGAERTS . .	" 22
ECONOMISCHE TOESTANDEN IN Z.-LIMBURGEN ZEEUWSCH-VLAANDEREN, DOOR DR. H. BLINK . . .	" 23
VONDEL EN MAASTRICHT . . .	" 24
ONZE KEUS, (GEDICHT), DOOR J. VREEKEN . . .	" 24
TROUW AAN NEDERLAND . . .	" 24

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

GEEN AFSTAND VAN NEDERLANDSCH GEBIED!

IN de afgelopen weken is in Belgische kringen herhaaldelijk de wensch geuit, om ter vredesconferentie te bepalen, dat eenige tot ons land behorende streken — in 't bijzonder Zeeuwsch-Vlaanderen en de „enclave de Maestricht,” maar sommigen noemen er nog Walcheren, Zuid-Beveland en Noord-Limburg bij — bij België gevoegd worden. Een aantal persstemmen en enkele uitlatingen van particulieren in dezen geest zouden ons geen reden tot ongerustheid geven, als niet een duidelijke verloochening van deze denkbeelden door de Belgische Regeering tot dusverre was achterwege gebleven. En daarom is er ongetwijfeld reden, aan de bedoelde uitlatingen betekenis toe te kennen, hoe onbegrijpelijk ze ons voorkomen... van België.

Zeker, de Schelde-kwestie — waarover wij hier verder zwijgen, de hoop uitsprekend dat een voor beide partijen bevredigende schikking in dezen mogelijk zal blijken te zijn — zou minder gecompliceerd wezen, als de Schelde-oeveren tot de zee toe Belgisch grondgebied waren, maar is deze kwestie op te lossen door onrecht te begaan tegenover een bevolking die Nederlandsch wil blijven, en een land, dat deze bevolking tot de zijne rekent? Wat zou men er van zeggen, als wij voorstelden de provincies Antwerpen en Belgisch-Limburg bij Nederland in te lijven? Dan zouden alle kwesties, en de Schelde-kwestie, en die van Zeeuwsch-Vlaanderen en die van Limburg, uit de wereld zijn geholpen. Maar is het denkbeeld daarom verdedigbaar, zolang noch de bewoners van Antwerpen en Belgisch Limburg noch wij deze oplossing wenschen?

Zeeuwsch-Vlaanderen behoorde oorspronkelijk tot oud-Vlaanderen. Zeker. Evenals Fransch-Vlaanderen en al die andere streken, veel later door Lodewijk XIV van de Zuidelijke Nederlanden afgescheurd, en die de annexionisten — waarom eigenlijk niet? — niet terugwenschen. Maar met evenveel recht zouden wij kunnen zeggen: met het zwaard hebben de Nederlanders slechts kleine strooken van de Zuid-Nederlandsche gewesten teruggewonnen; wanneer een vrede-door-recht tot stand komt, moeten al deze gewesten hun toevallen. En Limburg. Het zou gevaarlijk voor België zijn, wanneer deze provincie in Nederlandsche handen bleef, omdat het niet in de lijn van het Nederlandsche defensieplan ligt, haar te blijven verdedigen, en ze dus tot gemakkelijk Duitsch doortocht-gebied kan worden, zoo wordt gezegd. Maar vergeten zij, die zoo spreken, niet geheel, dat Duitschland, door ons Limburg trekkend, zich geheel Nederland tot vijand maakt, iets wat het in 1914, op het toppunt van zijn macht, niet raadzaam heeft geoordeeld, zoodat kan aangenomen worden dat dit onverdedigd Nederlandsch-Limburg een minstens zoo goede flankbedekking voor België vormt als een versterkte Belgische

Maas-linie in deze streek zou zijn? En vergeten zij, die zoo spreken ook niet gansch en al, dat de meest gezaghebbende leiders van België's bondgenooten, als Lloyd George — om van Wilson nog maar te zwijgen — uitdrukkelijk verklaard hebben, dat zij dezen oorlog doorzetten, om hem den laatsten der oorlogen te doen zijn? Geven deze Belgische annexionisten den voormannen der Entente niet een kaakslag, door de mogelijkheid van een nieuwen oorlog als iets vanzelf sprekends aan te nemen?

Tot den Belgischen familiekring behooren leden, die den onzen zeer verwant zijn. Maar worden hunne rechten zóó geëerbiedigd, dat het misschien uit dit oogpunt aanbeveling verdient, Nederlandsch-sprekenden uit onzen kring te rukken en aan 't gezin der Belgen toe te vertrouwen?

Er zijn ten onzent bittere en heftige woorden gesproken over de Belgische „landroof-begeerte.” Dergelijke uitlatingen berusden, zoo wij ons niet zeer vergissen, op een misverstand. Men wenscht — wanneer wij op de meest gezaghebbende stemmen afgaan tenminste — ons niet tegen onzen wil gebied af te nemen, en is bovendien ten volle tot compensaties bereid. Men wil een minnelijke schikking.

Daartegenover past geen heftigheid, doch slechts de uitdrukkelijke verklaring: Gij vergist u in ons! Wij willen — en dit is de wil van het gehele Nederlandsche volk — Nederland behouden zooals het is, niets meer maar ook *niets* minder. En afstand van grondgebied tegen vergoeding elders moeten wij afwijzen, omdat zij *dubbel* onrecht zou inhouden. Want er zijn geen gebieden waarvan de bewoners bij Nederland wenschen gevoegd te worden; noch Kleef en omgeving noch Oost-Friesland begeren dit. Bovendien wenschen wij van de zegeningen der tweetaaligheid verschoond te blijven, terwijl wij niemand — het zal sommigen Belgen misschien wat zonderling voorkomen, maar zoo zijn wij nu eenmaal — onze taal willen opdringen. *Een minnelijke schikking is dus onmogelijk.* Slechts gedwongen door overmacht zullen wij goed-Nederlandsche landstreken afstaan.

Waarom wij ons — wel zéér bij uitzondering — op het terrein der buitenlandsche politiek begeven? Omdat dit blad juist in verband met zijn karakter zoo bij uitstek neutraal is, dat men ons zal moeten gelooven, dat wij, zoo schrijvende, den wil van het gehele Nederlandsche volk tot uiting brengen, en men niet kan denken dat „deutschfreundliche” of anti-geallieerde gezindheid ons drijft, zoodat onze stem, anders geheel zonder betekenis op politiek gebied, in dit bijzonder geval een gezag heeft, dat de meeste andere bladen tegenover het buitenland missen.

Het zal onzen getrouwen lezers niet verwonderen, dat wij zoo bij uitzondering het politieke zwaard aangorden, nu het gaat om 't behoud van Nederlandsche landstreken. Want is er één blad geweest, dat, meer dan dit, jaar in jaar uit een gezonde vaderlandsliefde heeft gekweekt door iets van de natuurlijke, een ieder aangeboren liefde voor de streek waarin hij is geboren en opgegroeid, ook op te wekken voor de streken die tot wat men „het vaderland” noemt behoren, zonder rhetorische frasen of hoera-patriottisme, maar simpel en alleen, door ze meer bekend te maken? En dat begrip „vaderland”, het moge hier en daar tot iets conventioneels-zinledigs zijn verworpen, heeft het voor ons Nederlanders, die ons ondanks alle verschillen waarlijk leden van één familie weten tegenover het buitenland, toch niet een diepen en waarachtigen zin?

Zeeland, waar door de nukkigheid van onzen rusteloozen vijand, het water, oude grootheid verloren ging, maar nieuwe schoonheid zich uit de golven opbeurde, Limburg, lachend „Hollandsch-Italië” met uw heuvelen en dalen, onze vreugde en trots, hoezeer is u in dit blad — ondanks de moeite, die uw verwijderde ligging daarbij met zich bracht, — de eer bewezen, die u toekomt.

En u wil men verminken of van ons scheuren?

Nederland zal er *vi coactus* in moeten berusten, als de overwinnende mogendheden het wenschen. Want het neutrale Nederland, zool niet gehaat dan toch ook niet geliefd, staat alléén. Alléén? Neen, toch niet: een sterke bondgenoot staat naast ons: *het Recht*. Nóg hopen en vertrouwen wij, dat het Recht zal zegenen, bij den komenden vrede, ook ten opzichte van ons land.

Limburgers, Zeeuwen, hoopt en vertrouwt met ons. Weest er intusschen van overtuigd: wie aan u raakt, raakt aan ons allen. Uwe zaak is onze zaak. Wij laten u niet los dan door overmacht gedwongen.

* * *
Wij hebben ons in dit nummer bepaald tot de meest bedreigde streken: Zeeuwsch-Vlaanderen en Zuid-Limburg, en reeds al te weinig plaats hadden wij er voor beschikbaar. Mochten ook Walcheren, de Bevelanden en de rest van Limburg werkelijk op het Belgische verlanglijstje blijken te staan, dan komen ook zij voor ons aan de beurt. De korte tijd van voorbereiding, het land der Zeeuwsche Vlamingen en Zuid-Limburgers, vooral het Toch hopen wij er in geslaagd te zijn, van iets van 't typische en mooie in die streken een indruk te geven.

Moge dit nummer er toe bijdragen de banden met onze landgenooten van over de Schelde en in 't Zuid-Limburgsche land te vergrooten, en er hèn van te doordringen, dat wij ons één met hen voelen, als kinderen van één gezin, waarin niemand gemist kan worden.

Zeeuwsch-Vlaamsch Volkslied.¹⁾

Waar eens 't gekrijsch der
meeuwen
Verstierf aan 't eenzaam strand,
Daar schiepen zich de Zeeuwen
Uit schor en slik hun land;
En kwam de stormwind woeden,
Hen dreigend met verderf,
Dan keerden zij de vloed
Van 't pas gewonnen erf . . .
Van d'Ee tot Hontenisse,
Van Hulst tot aan Cadzand,
Dat was hun eigen landje,
Maar deel van Nederland.

Waar eens de zeeën braken
Met donderend gedruisch,
Daar glimmen nu de daken
En lispelt bladgesuis.
Daar trekt de ploeg de voren,
Daar klinkt de zucht in 't graan,
Daar ziet men 't Zeeuwsche
Het allerschoonste staan. [koren
Van d'Ee tot Hontenisse,
Van Hulst tot aan Cadzand,
Dat is ons eigen landje,
Maar deel van Nederland.

De worstelstrijd met Spanje
Bracht ons het hoogste goed:
De vrijheid door Oranje,
Betaald met hartebloed.
Dit goed gaat nooit verloren,
De Nederlandsche vlag
Zal wappren van den toren
Tot op den jongsten dag.
Van d'Ee tot Hontenisse,
Van Hulst tot aan Cadzand,
Dat blijft ons eigen landje,
Maar deel van Nederland.

N. PATTIST en J. VREEKEN.

1) Uitgave van de firma A. J. Bronswijk, Oostburg. Muziek van A. Lijsen.
Voor piano en zang 60 ct., vierstemmig 15 ct., noten of cijferschrift twee-
stemmig 6 ct.

2) d'Ee is de volksuitspraak voor Eede, dat oorspronkelijk Op de Eede
heette naar het water de Eede, waaraan het lag.

Een uiting van Maastricht's gehechtheid
aan Nederland in 1673.

Als een bewijs dat Maastricht in 1673 bij 't beleg van Lode-
wijk XIV, Nederlandsch voelde, schrijven wij hier een gedicht
af door iemand uit Maastricht of Zuid Limburg althans samen-
gesteld, hoewel niet in 't Maastrichtsch. Het is in den vorm
van een samenspraak tusschen Lodewijk XIV en Maastricht.

LOUIS (Lodewijk XIV).

Maastricht, gij schoone stede,
Gij perel van Brabant!
Aenhoort toch eens mijn rede,
Schoon lief geef mij de hand.
Door 't minnelijk aanschouwen
Van u, in 't open veldt,
En door uw schoon landouwen
Zoo is mijn hert ontsteld.

MAESTRICHT.

Wie komt mij hier zoo stooren?
Mijnheer, 'k en ken u niet;
'K en wil naer u niet hooren,
Gaet heen en van mij vliedt!
Ik ben een kind van Spanjen,
Schoon daer gescheyden van;
Den prinse van Oranjen
Dat is mijn echte man.

LOUIS.

Schoon lief, 'k heb u verkoren:
Neemt mij genegen aen.
Gij zijt voor mij geboren:
Wilt in mijn gratie staen!
Ik wil met u wel huwen
Uit een opregte borst.
Ach, wilt mij toch niet schuwen,
'k ben een christen vorst.

MAESTRICHT.

Hoe zou ik met u trouwen?
Gij weet ik heb een man,
En gij, gij hebt een vrouwe
G'en zijt geen jongman dan.
Die Edel Heeren Staten
Nu mijne mombers zijn;
Zij zouden 't niet toelaten,
Al stierft g' in minnepijn.

LOUIS.

Maastricht, gij schoone vrouwe,
En weest toch niet zoo prat!
Wilt eens mijn macht beschouwen:
Zij ligt hier voor uw stad.
Zoo gij langs alle kanten
Moet worden aengerand,
Zal ik u een courrante
Doen dansen naer mijn hand.

MAESTRICHT.

Vergeef het mij Mijnheere,
Ik ben zoo plomp van aert,
Ik kan geen dansen leeren,
Want mij den gang bezwaert.
Ach koning van de Franschen,
'K en heb u nooit gezocht:
'K en zal met u niet dansen,
Gij zijt mij veels te locht.

LOUIS.

Ik zal u dan verkrachten
En nemen met geweld!
Ziet daer mijn legermagten
Zijn voor uw deur gesteld.
Ik zal met vier battrijen
Gedurig dag en nacht,
Zoo vuriglijk u vrijen
Tot dat gij zijt verkracht.

MAESTRICHT.

O Prins 1) komt mij te staden
En hoort toch wat ik zeg:
Met bommen en grenaden
Jaegt dezen vrijer weg!
Hij brengt het al in roeren;
Ja spoed u ras, komt aen!
Zoo hij mij kan vervoeren
'T is met Maastricht gedaen.

1) De prins van Oranje Willem III.

A. J. A. F.

BELGIË EN NEDERLAND.

TWEE broederlanden, die véél gemeen hebben, maar die
nochtans hun eigenaardigheden bezitten, waardoor ze
voor iedereen merkbaar verschillend zijn.

't Heeft me altijd getroffen — te meer waar lands-
grenzen me steeds als iets zuiver conventioneels voorkwamen
— hoe scherp de grenzen tusschen België en Nederland afge-
teekend zijn. Nemen we b.v. den uitersten Westerhoek, en ver-
gelijken we Knocke, de laatste Belgische gemeente, met Retran-
chement, de eerste Nederlandsche; dan valt ons aanstonds het
specifiek-Belgische der eene en het specifiek-Hollandsche der
andere op. Dezelfde tegenstelling doet zich voor, wanneer men
den blik verruimt en Noord-Vlaanderen bij Zeeuwsch-Vlaanderen
vergelijkt. Zelfs wie geblinddoekt de grenzen overschrijdt, voelt
en ziet aanstonds, wanneer hem het gebruik der oogen weer-
gegeven wordt, aan welke zijde der grenzen hij zich bevindt, of
hij in België of in Zeeuwsch-Vlaanderen vertoeft.

Waarom dit onderscheid te wijten is? Aan een eeuwenlange
invloed van allerlei factoren waarover de geschiedenisboeken ons
voldoende inlichten, en waarop het dan ook niet noodig is
verder te drukken. Voor ieder die zien wil staat het als een
paal boven water vast, dat Zeeuwsch-Vlaanderen zuiver Neder-
landsch en in 't geheel niet Belgisch is.

Zeeuwsch-Vlaanderen is in 't geheel geen „Belgia irredenta” en
is dat nooit geweest.

't Is nu meer dan vier jaren dat ik dezen gastvrijen grond
bewoon, dat ik hem door en door heb leeren kennen in den
geest zijner bevolking, en meer dan ooit is mijn overtuiging
dat de Zeeuwsch-Vlamingen wél hartelijke vrienden van België
zijn, maar toch eerst en vooral Nederlanders.

Juist thans moet me dat van het hart, nu enkele persorganen
en enkele weinig invloedrijke, hoewel heel veel geruchtmakende
Belgen, hun stem verheven hebben om België uit te breiden
tot aan de Schelde, ten nadeele van Nederland, ten nadeele
van het broederland, dat ons, in het uur des gevaars, eene
veilige wijkplaats bood, en dat die nog immer biedt. Welke
diensten de heldhaftige verdediging van het Belgische vaderland
ook aan de onafhankelijkheid van Nederland bewezen heeft,
toch valt het niet te ontkennen dat, van zijn kant, Nederland,
in de meest rampvolle uren van onze vaderlandsche geschiedenis,
de hartelijkste broederliefde getoond heeft, eene broederliefde
zoo hartelijk, dat we ze nooit mogen noch zullen vergeten.
Het is eene onverantwoordelijke onnadenkendheid van sommige
onverantwoordelijke Belgische kringen, te vergeten wat Neder-
land voor hun landgenooten gedaan heeft, wat het voor hen
was, wat het nóg voor hen is.

En daarenboven, indien de lichtzinnige staatkunde van be-
doelde kringen het woord „dankbaarheid” niet schijnt te kennen,
dat zij dan enkel nagaan wáárom deze vier jaren lange slachting
gewoed heeft, waarom ze ontstaan is. Wanneer wij, Belgen,
met hand en tand, met het geweld der wapens en met de
macht van woord en pen, de veroveringszucht van een mach-
tigen nabuur hebben bestreden en den strijd gelukkig teneinde
gebracht, mag men dan van ons verwachten dat wij zelf met
veroveringsplannen in het hoofd loopen en een bevolking tot ons
willen trekken die eendrachtig het Oranjevaandel in de hoogte
houdt, die wil blijven wat ze is, wat ze steeds was, wars van
alle inlijving, vanwaar ze ook komen moge?

Niemand die bezadigd denkt, die bezadigd is, kan daarmee
instemmen. En het is dan ook niet meer dan natuurlijk dat
ten allen kant, zoowel in het bevrijde België, als in de Belgische
kringen van Nederland, verontwaardigde protesten opstijgen tegen
die onverantwoordelijke zucht van enkelen, die des te meer
gerucht maken naarmate ze minder recht tot spreken hebben.

Wij, Belgen, die Nederland liefhebben, die Nederland dank-
baar zijn voor de rust die we hier gedurende den oorlog hebben
mogen genieten; wij vooral die Zeeuwsch-Vlaanderen kennen
zooals het is, en die niet kunnen noch willen verdragen dat
er aan het zelfbeschikkingsrecht der volkeren getornd wordt
ten nadeele van het ons zoo lieve broederland, wij protesteeren
plechtig tegen die onbekookte uitlatingen en stemmingmakerij,
en verkondigen luide de broederschap tusschen het ongeschonden
België en een onschendbaar en ongeschonden Nederland!

EDWARD PEETERS.

Hoofd der Belgische School te Oostburg.

Schoondijke, Kerstmis 1918.

Bericht.

Tot onzen grooten spijt konden niet alle voor dit nummer
ontvangen bijdragen daarin een plaats vinden. Daarom zal ook
een groot gedeelte van het volgend nummer aan de met
annexatie bedreigde streken zijn gewijd. Daarin zullen o.a.
worden opgenomen:

Jacobus Faro, dichter-landbouwer uit het land van Cadzand,
door J. N. Pattist; Limburg en de Noord-Nederlandsche cultuur,
door Dr. Felix Rutten; De bedreigde grenzen, door Jac. P.
Thijssse; Verdienstelijke Zeeuwsch-Vlamingen, door C. M. van
den Broecke; Een Belgische Vlaming over Zeeuwsch-Vlaanderen
in 1913; Zeeuwsch-Vlaanderen's vertrouwen op Nederland
(gedicht in Aardenburg's dialect), door E. J. van den Broecke—
de Man; Gedichten van J. Vreeken, enz. enz.

HET KANAAL NAAR BRUGGE BIJ SLUIS.

ZEEUWSCH-VLAANDEREN.

Om de ziel van een landstreek te kennen, om met haar te kunnen medeleven, om te weten, wat daar beweegt en werkt in harten en hoofden, is het allerminst voldoende haar te bezien op kaart en in studieboek, kan men ook niet volstaan met als plezierreiziger met een reisgids in de hand er eenige dagen te vertoeven teneinde te genieten van oude gebouwen en kleederdrachten; komt men er zelfs niet met er eenige jaren als vreemdeling te verkeer. Om de ziel eener streek te kennen, te waardeeren, lief te hebben moet men bloed van haar bloed zijn, moet aan elke schol aarde de voetstap van het voorgelacht kleven en de zweetdruppel der vaderen hangen, moet de geschiedenis der streek

onze familiegeschiedenis zijn, moet de landsaarde onze dooden opgenomen hebben, moeten wij met Ruth kunnen zeggen: „Waar gij zult heengaan, zal ik ook heengaan, waar gij zult vernachten, zal ik vernachten, Uw volk is mijn volk en Uw God is mijn God.”

Zoo kan dus ook alleen een Zeeuwsch-Vlaming van ouder tot ouder Zeeuwsch-Vlaanderen in zijn diepsten grond begrijpen, van Zeeuwsch-Vlaanderen getuigen met die groote, warme en vooral begrijpende liefde, die dat plekje Nederland op dit oogenblik zoo noodig heeft, noodig tegenover vreemden en helaas ook wel tegenover landgenooten.

Wie Zeeuwsch-Vlaanderen zóó liefheeft, zóó kent, weet dat het met al de vezelen der ziel aan Nederland verbonden is, dat elk hart hier van ons weinig spraakzaam volk klopt voor ons oude Holland, van welks historie hier iedere meter gronds spreekt. Die weet dat het hier geen „Flandria irredenta” is, dat we hier geen ontmoederde kinderen van het schoone Vlaanderen zijn, dat we hier geen door willekeurige grenzen afgesneden zonen van het dappere IJzerleger hebben. Die weet, dat we hier in merg en been Nederlanders zijn, Zeeuwen, zoo ge dat liever wilt, zoowel de deftige Cadzandsche boeren, als de Axelaars, met iets van den trekzin der Transvalers in de aderen; zoowel de rijzige, breedgeschonkte visschers van Breskens, als de keuterboertjes langs de grens; dat we wellicht gedeeltelijk verre, zeer verre neven van den Vlaamschen boer aan gene zijde der grens zijn, maar dat wij allen, allen zonder onderscheid, in het bloed, in de ziel dragen, bewust of onbewust, het besef, dat wij één zijn met het land, met het volk aan gene zijde der Schelde. In zijn diepsten grond zit het ons in het bloed, zonder redeneering, zonder argumentatie: Nederland, nog

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT OP SLUIS.

eens Nederland en niets anders dan Nederland.

't Zijn dan ook al drie eeuwen geschiedenis, die onze streek met het overige Holland verbinden; in 1588 veroverden de Geuzen van Vlissingen uit het Axelsche land en het eiland Biervliet; door den mislukten veldtocht van 1604 tot ontzet van Oostende bracht Prins Maurits West Zeeuwsch-Vlaanderen aan de Republiek, na herhaalde lotswisseling hechtte Prins Frederik Hendrik het land van Hulst in 1645 voor goed aan de Unie. En sinds dien tijd is Zeeuwsch-Vlaanderen Hollandsch gebleven, behalve van 1795 tot 1814, toen het, evenals de Oostenrijksche Nederlanden, bij Frankrijk werd ingelijfd. Niet bij België behoorde, zooals sommigen, op annexatie belust, beweren, maar met de Oostenrijksche Nederlanden en later met alle Nederlanden te zamen bij Frankrijk.

Hoe de geest van Zeeuwsch-Vlaanderen toen was, getuige de historie. In 1814 stond Zeeuwsch-Vlaanderen zelf op, voegde zich uit eigen beweging bij Nederland, zelfs toen Antwerpen en Walcheren nog bezet waren door de Fransen die dus een voortdurende bedreiging vormden voor het Zeeuwsche Vlaanderenland. En toen het Weener congres alle Nederlanden onder den scepter van Willem I vereenigde, stond Zeeuwsch-Vlaanderen jaar in en jaar uit op de bres om bij de provincie Zeeland te blijven behoren, bij Noord-Nederland dus, ten spijt van alle vertoogen van Vlaamsche zijde.

En als ooit de proef op de som geleverd is van de Nederlandschgezindheid van Zeeuwsch-Vlaanderen, dan was het in 1830. De Belgen deden een beroep op de stemming van Zeeuwsch-Vlaanderen met proclamatie's, als: „Gij Zeeuwsch-Vlamingen, Belgen als wij”, enz. Zeeuwsch-Vlaanderen antwoordde daarop met het uitsteken der vaderlandsche driekleur en het dragen van Oranje. Een inval in West Zeeuwsch-Vlaanderen werd gekeerd door de Hollandsche troepen, dapper bijgestaan door de burgerij. Het door Belgen bezette Oost Zeeuwsch-Vlaanderen gaf ook niet de minste medewerking aan het ingevallen leger. En spoedig volgde dan ook de ontruiming. Zeeuwsch-Vlaanderen bleef dan ook in 1839, zooals het zelf wenschte en zooals het zelf wilde, Nederlandsch, vooral door de medewerking van Engeland.

Zeeuwsch, dus Nederlandsch, is ook het landschap. Polder aan polder strekt zich uit achter den breeden Scheldedijk en achter de Cadzandsche duinen, als de onregelmatige vakken van een groot schaakbord. En in die polders liggen statige hofsteden met breedte oprijlanen, tusschen twee of meer rijen hoog-opgaande olmen of Canadeesche populieren, die ook de dijken overwulven. Hofsteden met echte Zeeuwsche woonhuizen, verwijderd van de reusachtige landbouwschuur, waarin alles onder één dak samengebracht is, wagenhuis en dorschvloer, graan- en hooizolder, paarden- en koeienstal. Boerderijen zijn het van echte Zeeuwsche zware klei, die staalgrauw glimt in de voren, wanneer de velden in het najaar versch geploegd zijn. Slechts langs de grenzen, daar wordt het landschap meer Vlaamsch, kleinere bedrijfjes met door laag hout omzoomde akkers. En het geheele Zeeuwsch-Vlaamsche land is doorsneden door kronkelende krekken, met wuivend riet, armzalige resten der oude zeearmen, die eens in vroegere eeuwen Zeeuwsch-Vlaanderen tot een eilandennrijk maakten. Wilt gij een onverdachte getuige dat het Zeeuwsch-Vlaamsche landschap een Nederlandsch landschap is? Neem dan eens het standaardwerk van den Franschman Raoul Blanchard: „La Flandre” ter hand. Scherp geeft de schrijver het verschil aan tusschen het Vlaamsche en het Zeeuwsch-Vlaamsche landschap. Hij wijst op het boomlooze der Vlaamsche vlakten en den boomenrijkdom van Zeeuwsch-Vlaanderen, hij wijst op het verschil der Friesche bouwde der Zeeuwsch-Vlaamsche boerenwoningen en de Frankische bouwde der Vlaamsche, hij geeft het verschil aan tusschen onze dorpen en stadjes en de over de grens gelegene. De dorpen, zegt hij, vertoonen de peuterachtige Hollandsche zindelijkheid! „De Westkapelle (in België) à Cassandria (andere naam voor Retranchement in Nederland), de Maldeghem à Aardenburg on sent la différence entre l'honnête propreté belge et les raffinements hollandais”. Is er beter getuigenis onzer Hollandschgezindheid, dan deze van Hollandsche reinheid? Het zijn, zoo gaat hij voort, huizen van één verdieping, met keurige muren, alles is geveerd, er staan hekjes voor de huizen, zoodat de straten er uitzien als boxen. Is het niet, of u een dorp in het hartje van Holland geschilderd wordt? Alleen voor het land van Hulst maakt hij eene uitzondering — en dan is het nog maar half en naar het uiterlijk. — „Le pays de Hulst est déjà plus flamand, les maisons plus basses, les fenêtres plus enfoncées, moins larges et pourvus de contrevents extérieurs”.

De bevolking is ook goeddeels niet van Vlaamschen oorsprong. Het Protestantsch gedeelte van West Zeeuwsch-Vlaanderen — en het Protestantisme is in West Zeeuwsch-Vlaanderen zeer overwegend — is ontstaan door de vermenging van Vlaamsche Protestanten, in de 16e en 17e eeuw naar dit land uitgeweken,

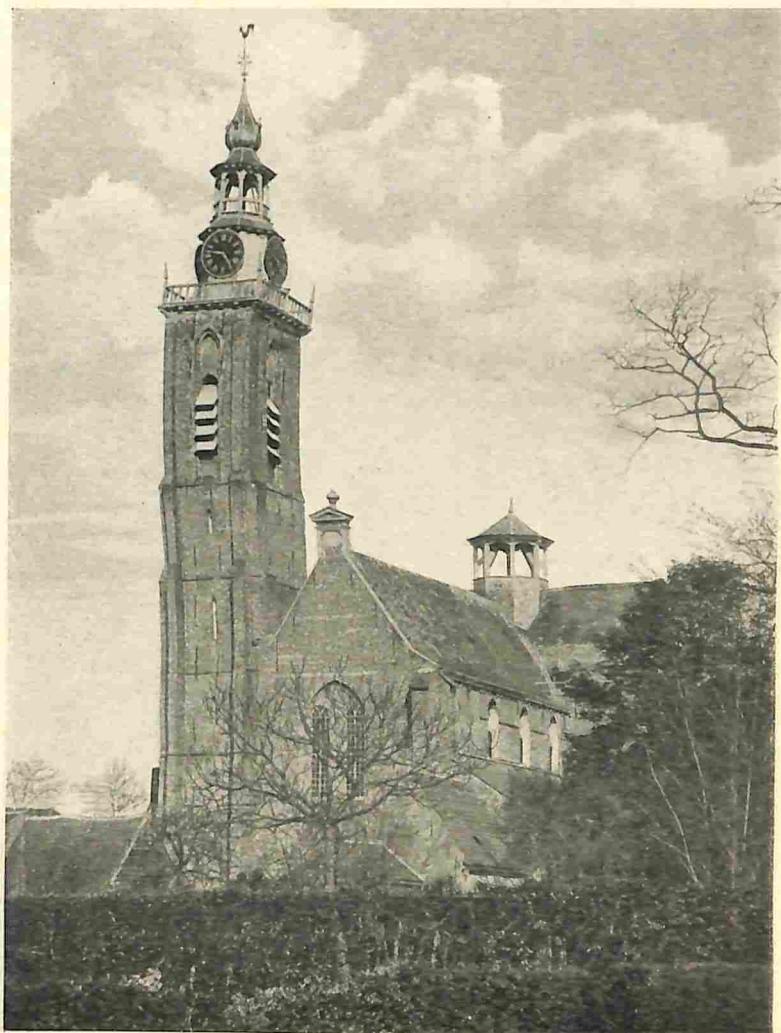

CADZANDSCH KOSTUUM.

en ook nog menige burgeres draagt „de karkas” en „het jak”; en de meer eigenaardige dan mooie dracht der Axelsche boeren en boerinnen trekt nog overal de aandacht. Over de grens, geen spoor van deze kleederdrachten te vinden. Zeeuwsch zijn ze, oud, echt Zeeuwsch en het is alleen maar te bejammeren, dat ze hier, evenals elders, gaan verdwijnen.

Nederlandsch is in Zeeuwsch-Vlaanderen het onderwijs, Nederlandsch getint is de vroomheid. Nederlandsch zijn de zeden en gewoonten, Nederlandsch is de woordenschat. Woorden, die men in Westkapelle in België gebruikt, kent men niet in het een uur verder in Nederland gelegen Cadzand. En zoo moet — zoo zegt aller Zeeuwsch-Vlamingen hart — het ook blijven.

Goede bureu van België zijn wij steeds geweest en we hebben dat met woord en daad getoond gedurende de laatste vier jaren. Ik durf vrijmoedig zeggen, dat wij met oud Zeeuwsch-Vlaamsche gastvrijheid de duizenden bij duizenden slachtoffers ontvangen hebben van den allertreurigsten aller oorlogen, en dat ons hart warm medegeklopt heeft met de ellende van een volk, dat zuchtte in den greep van den overwinnaar. En daarom kunnen wij ook niet gelooven, dat een volk, dat zulk onrecht geleden heeft, dat zich zoo manmoedig tegen dat onrecht verzet heeft, nu zelf een ander volk onrecht zou aandoen. Wij kunnen niet gelooven, dat

DE NED. HERV. ST. BAVOKERK TE AARDENBURG.

een koning, die ons aller eerbied afdwingt, die zonder grootspraak en zonder redevoeringen zijn plicht gedaan heeft in de loopgraven naast de zonen zijns volks, dat die „ridder zonder vrees of blaam” zijn schild ook maar zou willen besmetten. Wij kunnen en wij willen ook niet gelooven, dat men Zeeuwsch-Vlaanderen zou maken tot een tweede Elzas-Lotharingen, waarin dan zeventig duizend zielen met hangen en verlangen zouden uitzien naar den dag der bevrijding, naar den dag, waarop wederom het oranje-blanje-bleu vrijuit van torens en huizen zou wapperen in een vrije-vaderlandsche lucht.

Wij kunnen al dat annexionistisch gedoe niet anders beschouwen, dan als een werk van onverantwoordelijke personen, die, Zeeuwsch-Vlaanderen niet kennend, de wereldkaart willen vaststellen, niet volgens de wenschen der volkeren, maar naar den loop der rivieren en gebergten. En tegen hen willen wij strijden, op oud Zeeuwsch-Vlaamsche wijze. Kalm, waardig, met kracht van redenen, waardeerdend den steun, die rechtgeaarde Belgen ons daarin van harte geven. De waarheid zal zegevieren, een beroep op recht en waarheid is nooit te vergeefs.

Zeeuwsch-Vlaanderen's hart zegt niet anders dan Nederland en nog eens Nederland en niets dan Nederland. Het wil Nederlandsch blijven, omdat het Nederlandsch is. Het wil goede vrienden met België zijn, maar elk in eigen huis.

Lang, lang leve tot in lengte van dagen, het Nederlandsch Zeeuwsch-Vlaanderen!

Aardenburg.

J. N. PATTIST.

HOE MEN DACHT IN 1604.

HET onderstaande, te vinden aan het slot van het boek van den rijksarchivaris Dr. J. de Hullu: „De verovering van het land van Cadzand onder beleid van Prins Maurits van Oranje”, lijkt mij merkwaardig genoeg, om het in dit nummer een plaats te geven.

„Het oorspronkelijke plan om Ostende te ontzetten moest ten slotte worden opgegeven — den 20 September 1604, na een beleg van ruim drie jaar, gaf het zich op eervolle voorwaarden aan Spinola over — maar dit verlies werd door de verovering van Sluis rijkelijk vergoed. Een geschiedschrijver van de vijandelijke zijde drukte het niet onaardig aldus uit: terwijl wij den dollen stier (Ostende) bij de horens grepen maakten zich de Hollanders meester van de melkkoe (Sluis); en Usselinx, een geniaal tegenwoordiger van den toenmaligen handelsstand in de Republiek zegt, na van 's vijands krachtsinspanning in deze en de eerstvolgende jaren te hebben gesproken, „wat is er op gevolgd? Hij heeft op het hennenei gezien, maar het ganzenei is

Foto C. Steenberg.

MEISJE UIT HET LAND VAN AXEL.

DE HAVEN VAN PHILIPPINE.

hem ontloopen, want hij heeft Ostende gewonnen met een ongelooftelijke kost en verlies, daarentegen Sluis, IJzendijke, Aardenburg en andere plaatsen van veel meerdere importantie verloren, waarbij al hetgene hij daarna (tot 1608) nog heeft veroverd niet kan vergeleken worden, zoodat hij daarmee anders niet heeft uitgericht als zijn vatken op de gist te doen loopen.”

Inderdaad, terwijl het bezit van Ostende alleen waarde had voor het doen van strooptochten in den omtrek en de bezetting gedurig een aanzienlijk gedeelte aan het Statenleger had onttrokken, dat te velde noode werd gemist, bood Sluis gelegenheid om het oorlogstooneel naar 's vijands bodem te verplaatsen. Dit was niet het eenige voordeel. Sluis was in de allerlaatste jaren als een roofnest geweest van uit welks haven, een der beste van gansch Vlaanderen, onze handel en visscherij aanhoudend werden bemoeilijkt. Wel hadden de Spaansche galeien, na den geduchten slag, hun in Mei 1603 door Joost de Moor op de Wie-lingen toegebracht, zich niet meer buitengaats gewaagd, maar zij wachtten slechts op een gunstige wending van de oorlogskans om hun rooverijen te hervatten. Voortaan behoeften de toenmaals zulk een levendigen handel drijvende Zeeuwen niet meer bevreesd te zijn, dat de vijanden van uit Sluis door het spinneweb van zeearmen en kreken naar de Schelde en de Wie-lingen zouden schieten om hun koopvaarders en visschers op het lijf te vallen. Wel mocht Oldenbarneveld aan de Staten-Generaal schrijven: „de kosten zijn zeer groot maar welbesteed.”

Groot was de vreugde, die de tijding niet alleen in de Vereenigde Provinciën, maar ook buitenslands verwekte. Koning Hendrik IV van Frankrijk legde zijn blijdschap zoo uitbundig aan den dag, dat zijn raadslieden zich verplicht gevoelden hem eenige ontveinzing aan te bevelen, en de nuntius van den Paus zelfs de vraag tot hem richtte, of hij dan met de Republiek der Vereenigde Nederlanden een verbond tegen Spanje had aangegaan. Op de straten van Londen werden vreugdevuren gebrand, en „geschoten en gevuurd (schrijft onze gezant Caron van Schoone-walle) op alle schepen, dat de Spanjaard van kwaadheid meende te barsten.”

Thans klinken in 't buitenland andere stemmen.

Aardenburg.

B.

Twée Kadzandtenaars.¹⁾

(BURGER EN BOER).

KO VAN „DE GROE”.

ARJAAN VAN „KEZAND”.

'k Gieng n'un keër naor ut durp Kezand;
Een uurke af van 't Belgisch strand
Ontmoette ik, gekleed naar d'ouden trant
Een boer, zijn schoppe in de hand.

„Arjaan”, zei ik, „ons Vaderland
Geraakt nu danig in den brand.
Wat willen ze toch in 't Belgenland?
Waar zit hun hart? Waar hun verstand?”

„Ko”, gromt Arjaan, „ier is mien and” —
Zijn stemme stukt, de schoppe spant —
„Ik zweër joe bie mien boerenstand:
Nooit, nooit kriegen z'ons gezegend land!”

(Beiden, hand in hand, gaanstok en schoppe dreigend naar het Zuiden:)

Want als „den Bels”, zoo bar astant,
Ontstelen wil ons 't lief Kadzand
Dan brandt ons oog, dan knarst de tand,
Dan dreigt de arm, dan krampt de hand,
Dan staan w'ons man. Wij houden stand
Voor Koningin, voor Nederland!!

Zeeuwsch-Vlaanderen, Dec. 1918. Oververteld door M. A. M.

¹⁾ Bewoners van „het land van Kadzand” of Zeeuwsch Vlaanderen, westelijk deel.

Een stem uit Zeeuwsch-Vlaanderen.

NOG nooit is in het kleine stukje land, dat men Zeeuwsch-Vlaanderen noemt, de liefde voor en de gehechtheid aan Nederland zóó tot uiting gekomen, als in den laatsten tijd, nu drijvers en heethoofden, die vroeger, toen ze nog onder Duitsche overheersching gebukt gingen, het zoo hoog hadden over: „Rechtsvrede, „zelfbestemmingsrecht der volken” enz. maar zonder een zweem van recht en billijkheid dit plekje „Nederland” willen annexeren, zonder er aan te denken, dat het volk hier met hart en ziel gehecht is aan het geliefde Nederland, dat hun *Vaderland* zal blijven, ondanks alles.

En nu, nu er van alle kanten actie gevoerd wordt tegen die „inlijvingswoede”, nu wil ook ik mijn geringe krachten besteden en een kleine bijdrage schrijven voor dit Zeeuwsch-Vlaanderen — Zuid-Limburg nummer, om uiting te geven aan wat allen hier bezielt: „Wij Zeeuwsch-Vlamingen zijn Nederlanders en Nederlanders, die Nederlanders willen blijven.”

Alom gaat een kreet van schrik en verzet door onze gouwe, nu er sprake is van afscheuring. Waar men komt en gaat, overal hetzelfde: „Belg worden, dat nooit!” En wij kalme Zeeuwen, wij bedaalde Nederlanders, wij, die rustig bleven, toen stroomden vluchtelingen over onze grenzen trokken, toen geronk van vliegmaachines ons den slaap uit de oogen dreef, toen wij schier elken dag voor bommen moesten vreezen, toen kanongebulder onze vensters deed rinkelen en onze huizen deed dreunen, die kalm bleven toen verwaalde kogels en granaatscherven over onze grenzen vlogen, wij voelen nú ons bloed onstuimig en heet door onze aderen jagen en menigeen balt de vuist, nu men zoo wreed en naar willekeur met ons zou handelen.

Menig ambtenaar met vaste betrekking zegt, dat hij liever voor de helft van zijn tractement in Nederland gaat werken, dan voor het dubbele als Belg. En ik zelf, als minimumlijdster in het onderwijzers-gilde, ik zelf voeg me ook bij dezen. De „Belgische franken” bekoren ons niet.

Een vader met groot gezin zei, en het kwam uit het hart: „As et ier Belgen wordt, dan verkoopen we onzen boel en we gaan de plas over.”

En een ander beweerde: „Al werd heel Nederland op één provincie na „Belgen” dan ging ik in die ééne provincie wonen, die overbleef.”

En of men er één hoort of tien, of honderd, of meer, allemaal zijn ze bezielt met die ééne gedachte: „Wij zijn Nederlanders en zullen ons nooit met België kunnen vereenigen.”

We zijn altijd een volkje ^{* * *} op ons zelf geweest. Het „Nederland,” dat de Schelde van ons scheidt, bemoeide zich zoo weinig met ons en wij bemoeiden ons zoo weinig met „den overkant”. Maar toch hebben onze harten altijd met warmte geklopt voor ons aller *Vaderland*.

Wij bewoners van dit kleine stukje land, wij hebben ons „eigen volkslied” en daar zijn we trotsch op. En het refrein zegt het zoo mooi: „Dat is ons eigen landje, *Maar deel van Nederland*”. Een woord van hulde dient hier gebracht aan Ds. Pattist, den maker van „Ons volkslied”, die thans in volle actie is, die zich niet ontziet om naar Limburg te reizen, om in contact te komen met onze Zuidelijke broeders, die op alle punten een voorman is, waar het betreft onze kleine, onze „eigen” kleine streek te verdedigen tegen hen, die ze willen nemen.

Zelfs de kinderen hier hebben reeds hun nationaliteitsgevoel. Het volgende is daar een treffend voorbeeld van.

Het gebeurde op een Katholieke meisjesschool in Zeeuwsch-Vlaanderen in een plaats dicht bij de grens. Het is handwerkles. De heele klas zit stil door te werken. Een paar meisjes staan bij de juffrouw, om geholpen te worden. Een ervan begint over het

Foto C. Steenberg.

JONGE MAN UIT HET LAND
VAN AXEL.

Aardenburg.

Belg worden, want ook de kinderen praten er over. De onderwijzeres krijgt het idee, om eens te vragen aan haar leerlingen, wie graag Belg zou willen worden en ze zegt: „Kinderen, luister nu eens even; ik zal jelui iets vragen en wie nu *wil*, wat ik vraag, moet zijn vinger opsteken, de rest zegt niets. Je hebt in den laatsten tijd wel eens gehoord, hè, dat ze ons „Belg” willen maken? (Alom bevestigend geknik). Zeg me nu eens eerlijk, wie van jullie zou graag Belg worden?” Geen enkele vinger komt de hoogte in, maar als bij tooverslag veranderen de kalme gezichten en een *algemeen* onstuimig neen-geknik volgt en één roept spontaan uit: „k Zou nie graag een spekbelt worden juffrouw!”

Zegt dat niet veel? Zegt het niet alles?

Nu weet men hier eens echt, wat *Vaderlandsliefde* is. En ik zelf heb het nooit zoo goed geweten als thans.

Vroeger, in het begin van den oorlog, hoorde ik vaak zeggen: „Ik kan niet begrijpen, hoe iemand met blijdschap voor zijn land kan strijden. Wat heb je eigenlijk aan al die *Vaderlandsliefde*!” Maar thans beweren diezelfde, dat ze nu ook zouden willen vechten, als het gold het behoud van ons lief mooi, ons „*eigen*” landje.

Nooit, neen nooit zullen wij een ander *Vaderland* hebben dan Nederland. Nooit willen wij een ander vorstenhuis dan het Oranjenhuis. Al werden ons gouden bergen beloofd, wij willen ze niet. Wij willen slechts blijven wat we zijn. En al zou men ons met geweld afscheuren van ons innig geliefd *Vaderland*, al zouden we ook voor de overmacht moeten bukken, dan zullen onze harten toch trouw blijven aan ons Nederland, dan zal toch nog door polders en over dijken het refrein galmen:

Van d'Ee tot Hontenisse
Van Hulst tot aan Cadzand,
Dat is ons eigen landje
Maar deel van Nederland!

J. H. STURM.

Hulst gewonnen.

(Op de inneming van Hulst door Frederik Hendrik in 1645).

Orangie is mijn Heldt, van afkomst aen geërft,
En sucklen Hooft betaemt een lof dat langsaem sterft,
Daer onder groeyde 't vol tien dubbelde Laurieren,
Noch sijnder by gehaelt van vierderley Rivieren,
Nu kroont hij sich met Hulst, en 't staet mij beter aen,
't En kan oock niet gepluckt ontgroenen noch vergaen.

CONSTANTIJN HUYGENS.

Foto C. Steenberg.

GEZICHT OP HULST.

ZUID-LIMBURG EN ZIJNE VERHOUDING TOT NEDERLAND

VAN Limburg kennen de meeste menschen maar twee dingen: de Limburgsche kaas en Valkenburg. Die kennis is minder dan niets, is zelfs verkeerd, want de Limburgsche kaas heeft met onze Nederlandsche provincie Limburg niets te maken en komt uit Herve, wordt te Maastricht Herfsche kaas genoemd, naar dat stadje en 't oude in 1794 opgedoekte hertogdom Limburg, dat tusschen Aken, Luik en Verviers ligt en thans deels Pruisisch, deel Luiksch-Belgisch is. Waarom wordt ons gewest dan Limburg genoemd? Alleen door den wensch van Willem I, die gaarne al de zeventien Nederlandsche gewesten, zooals zij tijdens Karel V waren, onder zijn scepter vereenigd zag en daarom op het concept van de grondwet van 1815 schreef „de naam Limburg is verloren” want dit oude Limburg, dat toen al niet meer bestond, was een dier 17 gewesten geweest.

Andere redenen zijn later gezocht, bijv. dat de drie landen van Overmaas, die in 't Zuiden onzer provincie liggen, met Limburg onder één gouverneur stonden en de staten dier landen samen vergaderden, maar dat heeft Willem I wel niet geweten. Trou-

wens met het hertogdom Limburg is nooit een deel van Limburg vereenigd geweest, wel met het hertogdom Brabant, nl. de drie landen van Overmaas voornoemd: Valkenburg, 't graafschap, het laatst en 't begin der 15e eeuw, Daelhem en 's Hertogenrade al resp. in 1257-1791 (wel hebben Hertogen van Limburg een tijd lang gedeelten bezeten dier beide landen).

Het deel van Limburg, dat wij nu omschreven hebben, is het schoonste deel, het bergachtige, doorstroomd van Maas, Geul en Gulp, het vroolijke of wel het donkere zwarte Zuiden, al naar dat men vriendelijk of zwartgallig is gestemd, ten zij men bij den naam van Zwarte Zuiden denkt aan de kostbare zwarte delfstof, de steenkool, die dat deel van Limburg in zijn schoot verbergt. Hier is het volk heel anders dan in 't noorden der provincie, veel vroolijker en opgewekter, in harmonie met de schoone natuur. Hier schijnen meer oude Keltische elementen overgebleven te zijn, nl. van de oude geromaniseerde Keltische bevolking, terwijl overigens de tegenwoordige bewoners, even als in geheel Limburg, oostelijk N. Brabant en een deel van Gelderland, van de Repuarische Franken afstammen en het overige deel van Noord-Brabant, bijna geheel Gelderland, Zuid-Holland, Zeeland en Utrecht de Salische Franken als voorvaders moeten erkennen. Dus is er meer gemeenschap tusschen Limburg en de overige provinciën dan men meent, als men de noordelijke streken van ons land uitzondert, die door Friezen en Saxers zijn bevolkt.

Die drie landen zijn toch al lang met Nederland vereenigd. Maastricht dat er door is omgeven al in 1632 door de inname van Frederik Hendrik en rechteus door den Vrede van Munster in 1648, terwijl in 1632 de drie landen van Overmaas al door Staatsche troepen waren bezet, die er, even als de Spaansche, Spaansch hebben huisgehouden met brandschatten, inkwartieringen enz., tot dat bij den vrede van Munster bepaald werd dat elk der beide partijen zou houden wat hij bezat tot nadere overeenkomst, die 1661 werd gesloten tusschen Spanje en de Staten-Generaal, waarbij deze laatste het voornaamste deel kregen, met de stad Valkenburg en de groote dorpen Heerlen, Beek, Meerssen, Klimmen, in 't land van Valkenburg; Gulpen, Margraten en Vaals, in 't land van 's Hertogenrade, alle plaatsen, aan de toeristen bekend. Het land van Daelhem ligt op een paar dorpen na, buiten ons gewest (prov. Luik). De kennismaking met de Hollanders moge in den beginne niet aangenaam zijn geweest door het onderdrukken van den Katholieken eeredienst (vooral op aanstoken van onverdraagzame predikanten, de bewijzen vindt men in de resolutiën der Staten-Generaal 1), in de 18e eeuw was de toestand veel beter, dank zij aan welwillende en de bevolking beter kennende ambtenaren, ook omdat, tijdens de inbraken en diefstallen der beruchte dievenbenden, genaamd de Bokkenrijders omstreeks de 2e helft der 18e eeuw, de justitie van de Staatsche landen beter in staat was deze benden te beteugelen en wegens het handhaven der openbare veiligheid, in 't algemeen, waartoe het Maas-trichtsch garnizoen ter beschikking was. In Maastricht zelve was de vrijheid van godsdienst gewaarborgd door het traktaat van overgave in 1632 en daar is dan ook genoegzaam aan die overeenkomst voldaan en leefde de bevolking met haar protestantsche overheden op zeer goeden voet, ook de geestelijkheid, en werden bijv. bij de feestelijke inhuldiging der Maastrichtsche primussen van de universiteit van Leuven, de militaire en burgerlijke overheden uitgenoodigd. Over het algemeen was ook de verstandhouding tusschen de beide souvereinen van Maastricht vrij vriendschappelijk. Want Maastricht was tweeheerig, dat is: over het onverdeeld grondgebied waren de Staten-Generaal sinds 1632, als getreden in de rechten van den hertog van Brabant, en de Prinsbisschop van Luik de souvereinen, zóó dat de kinderen eener Luiksche moeder Luiksch, die eener Brabantsche moeder Brabantsch waren. Dat was sinds 1204 al in voege, toen Philip van Hohenstaufen, Roomsche koning, Maastricht in leen opdroeg aan Hendrik I, hertog van Brabant. Een bewijs van de goede verstandhouding tusschen de katholieke inwoners en de hervormde militaire en burgerlijke overheid vindt men wel in de belangrijke beschrijving van Maastricht door kolonel Adam van Broeckhuysen, waarin de verdiensten van de kloostergeestelijken voor onderwijs en zieken zeer worden gewaardeerd, zoodat van sommige kloosters niet veel zou bekend zijn zonder zijn beschrijving (door mij uitgegeven in de Publications du Limbourg 1906.)

Behalve deze gedeelten bevat Zuid Limburg deelen van het hertogdom Gulick, nl. plaatsen van de ambten Sittard en Born, die behalve Sittard alle of bijna alle oorspronkelijk Geldersch zijn geweest 2). Ook strekt zich het Geldersch gedeelte van Limburg over 't Zuiden uit en dit gedeelte is het grootste deel van heel Limburg, zoo zelfs dat bij de beraadslaging over de grondwet van 1815 als naam voor onze provincie Opper-gelderland was voorgesteld door den baron van Lijnden, welk voorstel, gelijk wij in den beginne zagen, niet is doorgegaan.

Het deel van Gelderland, dat zich ook over Zuid-Limburg uitstrekt, werd het Overkwartier of 2e kwartier genoemd of Opper-gelderland. Het was 't laatste Nederlandsch gewest dat zijn onafhankelijkheid heeft gehandhaafd tegen de Bourgondische, later tegen de Oostenrijksche, heerschappij en op ons grondgebied en wel bij Sittard, in den slag bij den Kollenberg, werd het leger van Karel V verslagen door de Gulicksche en Geldersche troepen van Willem hertog van Cleve, Gulick en Gelder, welke overwinning

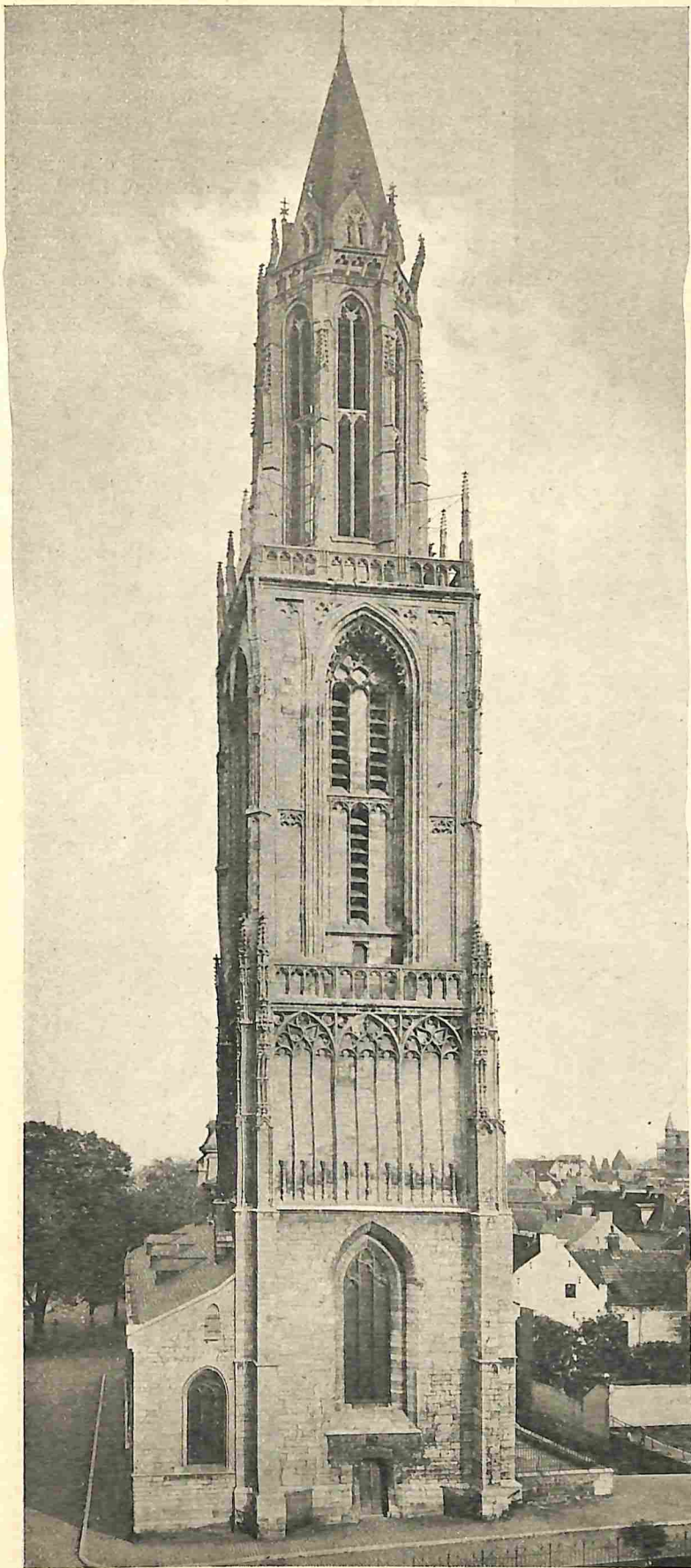

Foto C. Steenbergh.

DE SINT JANSTOREN TE MAASTRICHT.

in een lied werd verheerlijkt en door de nieuwsblaadjes (extratijdingen zouden wij ze noemen) verspreid. In 1580 eerst werd dit Overkwartier van het groote Gelderland los gescheurd en bleef den koning van Spanje getrouw, tot dat het in 1713-1715 door de tractaten werd verdeeld tusschen de Staten-Generaal, Pruisen en Oostenrijk, dat het kleinste deel kreeg. Aan de Staten kwam 't ambt Montfort, dat onder de onmiddellijke souvereiniteit van de Prinsen van Oranje stond, sinds den vrede van Munster 1648, en de stad Venlo. Dit ambt Montfort ligt op de grens van 't Zuider gedeelte van Limburg. Het bevat de stadjes Echt en Nieuwstad, het vroeger versterkte vlek Montfort 3), en de dorpen Odilienberg, Beesel, Belfeld, Posterholt en Vlodrop (Swalmen werd er van afgescheiden en aan Oostenrijk afgestaan.)

Voor de variatie is dit grondgebied van Zuid-Limburg nog onderbroken door een aantal Vrije Rijksheerlijkheden, even als het bovenste deel, nl. de graafschappen Gronsveld (met Heugem en half Eckelrade), Wittem (Mechelen en Epen), Slenaken, de heerlijkheden Eys, Eckelrade, Stein, Rickholt, Wijlre, Cartils (bestaat uit slechts eenige huizen). Deze behoorden alle tot den Westphaalschen kreits van het Deutsche Rijk, ook 't hertogdom Gulick en 't prinsbisdom Luik 4) hoorden daartoe en 't hertogdom Cleve, dat zich over Noord-Limburg uitstrekte. De landen van Overmaas, de Brabantsche mede heerigheid over Maastricht, en Oppergelderland waren deelen van den Bourgondischen kreits, die in 1548 door Karel V op den Rijksdag van Augsburg van het Deutsche Rijk is afgescheiden en onder den naam van de Nederlanden onder een afzonderlijk centraal bestuur gebracht, te Brussel zetelend.

Volgens aard en karakter kan men Limburg 't best in Noord en Zuid onderscheiden.

De Zuidelijke aard is, zooals wij hier voor hebben gezegd, opgewekter en levendiger, niet zoo ernstig als die in 't Noorden, welke meer met die der bevolking van het overige Nederland overeenkomt. In 't Zuiden houdt men meer van feesten, optochten, cavalcaden, kermis- en vastenavondpret. De taal is er meer afwijkend van het Nederlandsch en is een soort plat Nederduitsch met de Deutsche buigingsvormen, bijv. mous (spreek uit: moes), meervoud muis, boek (boek), meervoud beuk, dich of de (gij enkelvoud), met klemtoon, doch schimpd of scheldend du, (doe), deftiger geer, (eig. de meervoudsvorm), ich leeg (ik lieg), dich of de leugst (gij liegt), enz.

Een *eigenlijke afzonderlijke* volksdracht bestaat in Zuid-Limburg niet (evenmin als in 't Noorden). In het Zuiden dragen de vrouwen, gelijk in Belgisch Limburg en in de grensstreek van Duitschland, ten Oosten, een tiretaye 5), gestreept half garen, half wollen rok, een doek (plak) over het hoofd, Zondags een zwarte, in de week een blauwe scholk (spreek uit sjolk, d.i. schort), gelijk de afb. op blz. 24 van een meisje uit Stein gedeeltelijk te aanschouwen geeft.

Het landschap is schoon door afwisseling van berg en dal, gestoffeerd door mooie kasteelen en kerken, en de steden Maastricht en Sittard bevatten menig schilderachtig gelegen oud huisje en aardige stukken van de oude vesting, waarvan wij hieronder een afbeelding geven.

Ten slotte over den band die Limburg met Nederland vereenigt. Wij zeiden reeds, dat in de 18e eeuw die toestand gunstig was, de trouw der bevolking bleek bij de belegeringen in 1673 en 1747 door de Franschen, maar vooral bij de belegeringen door de Fransche Republikeinen in 1792-1794. In 1793 had de bevolking trouw meegeholpen in het afwerpen van de Republikeinsche troepen en bij de hernieuwing der kennismaking met Noord-Nederland in 1815 was men blij dat de oude toestand was weergekeerd. In 1830 deelde Limburg, behalve Maastricht dat door Hollandse troepen bezet was, de gevoelens van de Zuidelijke provinciën. In 1839 weergekeerd onder het Nederlandsch gezag, werd het, vooral in de laatste dertig jaren, dank zij o.a. ook de tactvolle wijze van optreden van den Commissaris der Koningin Jkhr. Mr. G. Ruys de Beerenbrouck, de bezoeken der Koningin aan Limburg, waar Zij zeer sympathiek en schitterend werd ontvangen, inniger verknocht aan Nederland, waarvan de laatste dagen overvloedige bewijzen zijn gegeven, hier en daar met wenschen gepaard, die naar wij stellig hopen, in vervulling zullen gaan.

Van de verknochtheid aan Nederland spreekt ook het volgend lied, dat ik in „het Zuiden” van Donderdag 19 Dec. vond; het is getoonzet door Henri Tijssen, directeur der Kon. Zangv. Roermond's Mannenkoor:

WIJ WILLEN LIMBURG HOU'EN!

Wij willen Limburg hou'en
De nijdgards ten spijt,
Wij blijven Holland trouwe,
Ja, trouwe voor altijd.
En niemand Limburg deren zal,
En niemand Limburg scheiden zal.
Ons Limburg jubelt mee:
„Voor Nederland: hoezee!”

Foto C. Steenberg.

HET STADHUIS TE MAASTRICHT GEBOUWD NAAR
HET ONTWERP VAN PIETER POST IN 1656—'64.

Door hechten hand verbonden En niemand Limburg deren zal.
Aan 't oud Oranjehuis, En niemand Limburg scheiden zal,
Blijft Limburg ongeschonden Ons Limburg jubelt mee:
En trouw aan 't Vorstenhuis. „t Oranjehuis: hoezee!”

E. J. W. S.

Zoo blijve het altijd, voeg ik er aan toe.

Maastricht.

A. J. A. FLAMENT.

1) Door mij uitgegeven in de Publications du Limbourg, zooverre zij op Limburg betrekking hebben.

2) Sittard, Broecksittard, Born, Buchten, Holtum, Munstergeleen, Urmond Berg, Guttekoven, Grevenbicht, en nog de vrije Rijksheerlijkheid Limbricht (Limbricht en Einighausen) sinds 't begin der 18e eeuw.

3) In 't slot van Montfort heeft de hertog van Gelderland Reinald II, zijn vader Reinald I, die krankzinnig was geworden, opgesloten.

4) Met de graafschappen Loon en Horne, een Loonsch leen, van welke beide graafschappen plaatsen bij Limburg behooren. In Zuid Limburg liggen de Luiksche dorpen: St. Pieter, zoo bekend bij de toeristen om den St. Pietersberg, en Bemelen.

5) Van het Fransch tiretaine, in 't Oud Ned. tiereteyn.

BIJ DE OUDE WALLEN VAN MAASTRICHT.

Limburg bij Nederland.

Wij willen niet wegen of wikken
En houden de hersenen koel.
Wij willen vrij beschikken
Over hart en gevoel.
Geen lokken kan ons bekoren.
Wij doen onzen plicht gestand.
Wij willen Oranje behooren
In 'n Limburg-bij-Nederland.

Neerland, wij houden van je,
Zijn met je in trouwe één.
De driekleur en 't oranje
Waait heerlijk over ons heen.
Wij zijn je steunpilaren,
Je trouw in wel en wee.
Blijf ons aan 't hart bewaren
En waak: Je maintiendrai.

Kan Nederland ons niet ontberen,
Wij Neerland evenmin.
Géén zal ons ooit regeeren
Dan Neerlands Koningin.
Het hoogtijlied der Nassauwen
Is 't lied van Limburgs bloed:
Het vaderland getrouwe
Blijf ik tot in den doet.

FELIX RUTTEN.

DE RUÏNE LICHTENBERG AAN DE MAAS.

EENE STEM UIT HET ZUIDEN.

GEDURENDE meer dan een kwart eeuw reeds hebben de mannen, die Limburg kenden en liefhadden en die in dat zuidelijk deel van Nederland door het vertrouwen des volks werden gedragen en afgevaardigd, gedurende meer dan een kwart eeuw reeds hebben die mannen tot het Vaderland hunne roepstem doen klinken om den economischen band tusschen Rijk en Gewest meer en meer toe te halen en dan eindelijk ten volle tot zijn recht te doen komen.

Komt, medeburgers van boven den Moerdijk, zoo klonk het steeds luider en dringender, komt, laten wij in 't algemeen belang Limburg beter verbinden met onze groote handelscentra, met onze zeehavens, zoowel te land als te water! Komt, laten wij, in 't algemeen belang het zwarte goud uit Zuid-Limburg's bodem halen, laten wij wettelijk en financieel daartoe de mogelijkheid scheppen, de noodzakelijke ontwikkelingsvoorwaarden aan den mijnbouw aanbieden. Komt, laten wij het pad effenen voor den ondernemersgeest, die in het rijke heuvelland de schatten welke de natuur in den vorm van grondstoffen voor de kalk- en cementfabrieken, voor de steen- en pannenbakkerijen, voor de natuursteennijverheid, enz. enz. in overvloed ter beschikking stelt, in het algemeen belang tot exploitatie wil en kan brengen. Komt, gij groote financiers en gij grootmachten van Holland's glorierijken koopmansstand, komt en stelt uw talent voor het vraagstuk van de doelmatige economische ontwikkeling van het rijke zuidelijke deel des vaderlands!

Doch het duurde lang, alvorens die roepstem de belangstel-

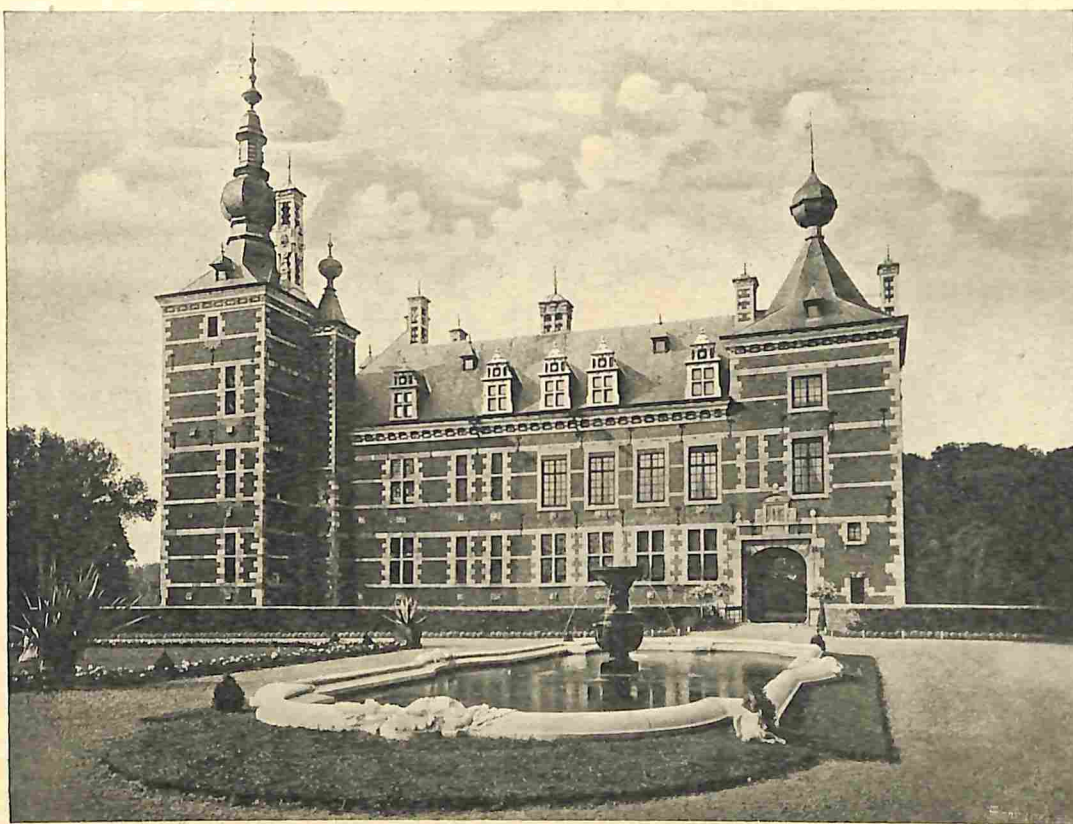
ling des vaderlands heeft kunnen opwekken. Wat moest dat in het donkere Zuiden? Steenkolen kregen wij immers van de Ruhr, dat was wel aan de Steenkolen-Handelsvereniging toevertrouwd, en voorts uit Engeland en ook uit België! Wat verbeeldde zich Limburg; dachten die heeren nu werkelijk dat er bij hen steenkolen zouden zitten en dat Holland er belang bij zou hebben daarin geld te steken, om de mijnen te exploiteeren? Bruinkolen dan? Och, wie had er nu tijd en lust om aandacht te schenken aan zoo een minderwaardig product! Al werd er gewezen op de reusachtige ontwikkeling van de buitenlandsche bruinkoolindustrie, met zijne briketteerinrichtingen en de ruime toepassingen van zijn product — geen belangstelling, de bruinkoollagen bleven onaangestoken! En dan de cokes, de natuursteenen, de keien, de mergelbouwsteen, de kalk- en cementfabrieken, och! wij betrokken al die producten zoo gemakkelijk uit Duitschland en België en wij hadden het geld om die te betalen, dus waarom zich druk te maken over Zuid-Limburg!

Inderdaad bleven dan ook de steengroeven gesloten en zelfs nu nog, nu de oorlogsjaren hebben doen smeeken om cement, om kalk, om bouwsteen, om brandstof, om alles wat Limburg in betrekkelijk groote hoeveelheden zou kunnen leveren, nu nog kunnen al die industrieën, die zich niettemin hebben baan gebroken, niet vrij genoeg tot ontwikkeling en uitzetting komen, omdat de middelen van vervoer, zoowel in Zuid-Limburg zelf als in de verbindings met Holland en de zee, ten eenenmale ontoereikend zijn. En wordt er op onmiddellijke voorziening aangedrongen, dan heet 't nog steeds dat de vraagstukken, welke zich bij de oplossing van de moeilijkheden met de verkeers-

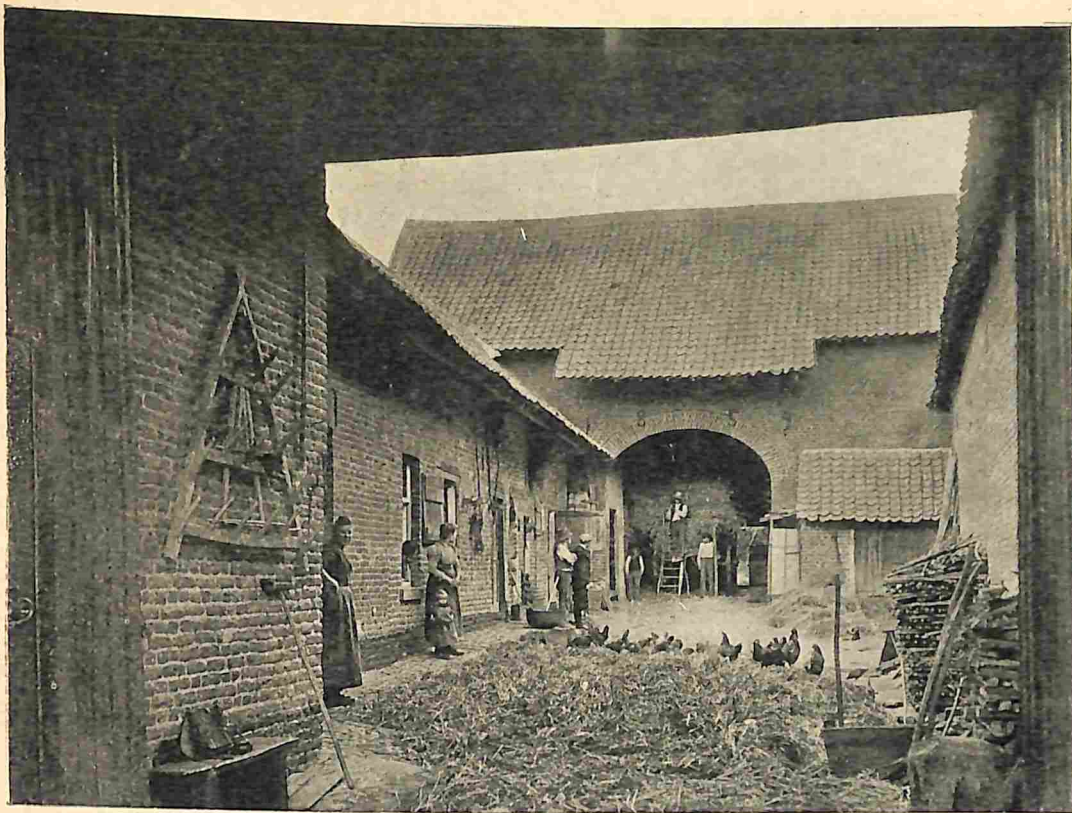
toestanden voordoen, nog niet volledig zijn onderzocht, dat een nader onderzoek wordt ingesteld, enz. Altijd hoog-ambtelijk gedoe, langdurig commissoriaal werk in plaats van frisch aanpakken!

De particuliere mijnen waren al lang aangeboord en zij hadden zich een afzetgebied buitenslands veroverd alvorens van Rijksweg de hand aan den ploeg werd geslagen. Toen ging het vlug en vooral tijdens de oorlogsjaren heeft de mijnexploitatie eene groote vlucht genomen. Doch toen ook bleek het dat Nederland met zijne vervoermiddelen uit Limburg achter de behoefte aanhuppelt; de Maas is nog niet gekanaliseerd en het vervoer te water is derhalve hoogst onvoldoende. De spoorwegen hebben geen behoorlijke capaciteit, noch doelmatig materiaal. Het vervoer van de mijnwerkers uit hunne dorpen naar de mijnen is nog steeds hoogst gebrekkig, zóó dat dagelijks eenige uren verloren gaan met wachten op aansluiting of vertrek, en zóó dat nog vele arbeidskrachten over de grenzen in vreemde fabrieken werk moesten zoeken, omdat het eigen arbeidsveld te moeilijk bereikbaar is! Voor het gebied van Vaals zijn Maastricht en Holland nog steeds niet per trein of tram bereikbaar dan via Aken, via het buitenland!

Nog steeds werd, vóór den oorlog, de overzeesche handel in Limburg goedkoop bediend over Antwerpen dan over

HET KASTEEL TE EYSDEN.

BINNENHOF EENER ZUID-LIMBURGSCHER BOERDERIJ.

Rotterdam! Weliswaar werden de tarieven der spoorwegen naar de Nederlandsche handelscentra tijdelijk wat verlaagd zoodra de Maas door hoog water eene bevaarbare periode doormaakte, en dan was 't ook minder moeilijk om wagons naar Rotterdam ter beschikking te krijgen, doch van een flink optreden van hooger hand om handel en industrie in Limburg als nationaal belang te dienen door eene doortastende verkeerspolitiek was in 't algemeen weinig te merken.

Limburg is echter met ongeschokt vertrouwen blijven roepen en in de latere jaren zijn dan ook vele teekenen waar te nemen, ook vóór den oorlog, welke de meest hoopvolle verwachtingen doen koesteren. En daaraan heeft zich nu gepaard de zoo krachtige stem van de tijdsomstandigheden, die, wegens de isoleering van Nederland als een gebiedende eisch van goed Regeeringsbeleid naar voren heeft gebracht alles, waarop door Limburg reeds zoo lang was aangedrongen. Thans heeft de roepstem onmiskenbaar duidelijk geklonken en de toekomst houdt stellige, heerlijke beloften voor het Nederlandsch gewest in.

Den Haag, 26 Dec. '18.

M. C. E. BONGAERTS.

Economische toestanden in Zuid-Limburg en Zeeuwsch-Vlaanderen.

OM binnen de grenzen van een enkele kolom, zooals de vraag der Redactie was, de economische toestanden van Zuid-Limburg en van Zeeuwsch-Vlaanderen te beschrijven, is onmogelijk; toch willen wij aan het verzoek voldoen, om daarover iets te zeggen, nu in deze merkwaardige tijden die gewesten in het bijzonder de aandacht trekken en in bespreking komen. Hetgeen wij geven gaat daarom niet ver buiten een algemeene opsomming.

Het zuidelijk gedeelte van Limburg, ten zuiden van de plaats waar deze provincie haar grootste versmalling heeft bij Susteren, heeft niet alleen een ander uiterlijk, wat de terreinen betreft, maar ook een geheel andere bodemgesteldheid dan Noord-Limburg. Het zacht golvend heuvelland van het noorden gaat over tot een plateau met diep ingesneden dalen, door welke valleien in schilderachtige windingen de riviertjes slingeren, welke zich van het zuidoosten naar het noordwesten naar de Maas bewegen. Intusschen rijst het terrein zuidoostwaarts tot 100 à 200 M. hoog, om in den zuidoosthoek de hoogte van 320 M. te bereiken, het hoogste punt van Nederland.

Die terreingesteldheid wijst op den veel bewogen ondergrond en op het bestaan van geologische formaties, die overigens in Nederland niet nabij de oppervlakte komen. De geheele oppervlakte is over-

dekt met een bodemsoort, die elders in ons land bijna niet voorkomt. Dat is de zogenaamde löss (naar de poreuse gesteldheid aldus genoemd), een vruchtbare bodem, welke Zuid-Limburg maakt tot een heerlijk landbouwaland.

Het grootste gedeelte van Zuid-Limburg bestaat uit bouwland: ongeveer 39.991 H.A., terwijl 11.758 H.A. grasland is en 9124 H.A. aan den tuinbouw wordt gewijd. De mooie, golvende korenvelden, meest langs de heuvelhellingen en op de plateau's gelegen, leveren voornamelijk rogge, haver en gerst. Verder teelt men er voor een aanzienlijke oppervlakte aardappelen, mangelwortelen of voederbieten als veevoeder en klaver voor de veeveelt. De valleien tusschen de heuvels dienen meest voor graslanden en doen er een belangrijke veehouderij ontstaan, met aanzienlijke varkenshouderij en mesterij. Op de groote boerderijen doet men veel aan paardenteelt. Het pachwezen heeft hier grooten omvang, vooral bij de groote bedrijven.

Zeer belangrijk is voor Zuid-Limburg de fruitteelt als onderdeel van het bedrijf; de nieuw aangelegde weiden, die in de laatste jaren sterk vermeerderden, werden veelal onmiddellijk met vruchtboomen, vooral appelboomen, beplant. In het zuidelijkst gedeelte, vooral langs de Maas, zijn de kersenboomgaarden talrijk. Het fruit van Limburg is een belangrijk uitvoerproduct.

Doch de bodem van Limburg is tevens rijk aan verschillende delfstoffen, zoodat dit terrein voor Nederland het belangrijkste en schier het eenige mijnbouwgebied vormt. In de eerste plaats noemen wij de *steenkolen*, die er het langst bekend zijn. Volgens de onderzoekingen, die hier verricht zijn, is thans bekend, dat er een oppervlakte van 36.976 HA. ontginbaar mijnveld in Zuid-Limburg gevonden wordt, waarin tot de diepte van 1200 meter niet minder dan 4.554.690.000 ton kolen aanwezig waren. Na aftrek van hetgeen hiervan reeds verbruikt werd en van hetgeen om andere redenen onbruikbaar is, blijft daarvan nog een ontginbare voorraad van 3.165.903.527 ton steenkool over boven de diepte van 1200 M., terwijl beneden 1200 M. nog een toekomstreserve in het noordwestelijk deel van Zuid-Limburg aanwezig is, die berekend wordt op ruim 600.000.000 ton steenkolen.

In 1916 waren hier 2 mijnen als staatsbedrijf en 5 als particulier bedrijf; de eerste telden 5667 arbeiders onder den grond en 2036 boven den grond, de laatste 5505 arbeiders onder den grond en 2091 boven den grond. Door die mijnen werden in 1916 voortgebracht 3.020.090 ton kolen.

Doch behalve steenkolen bezit Zuid-Limburg ook bruinkolen. Reeds vroeger was concessie verleend tot de ontginning daarvan, doch eerst tijdens den oorlog, toen de kolenprijzen zoo hoog werden, kwam zij tot stand (medio 1917), om spoedig tot reusachtigen omvang te stijgen, zoodat die in 1917 een dagproductie van ruim 4000 ton bereikte, waarvan rond 3500 ton

DE MAAS BIJ EYSDEN.

afkomstig zijn uit de bruinkolenconcessies in de gemeenten Heerlen en Brunsum. Men verwacht dat in 1918 de totale productie van 1.000.000 ton zal overschreden worden. Deze beide brandstoffen kunnen wel niet in de Nederlandsche behoeften voorzien, maar zijn toch een belangrijke aanvulling daarvoor.

Behalve bruinkool is gedurende den oorlog ook meer de aandacht gevestigd op de kalk in den bodem van Zuid-Limburg, die men gewoonlijk „kalkmergel” noemt, wegens het gebruik daarvan bij den landbouw, maar die eigenlijk meest kalkstof is. De kalksteen wordt gebruikt als bouwsteen, voor het branden van kalk, voor kalkbemesting van landerijen en voor de bereiding van zwart en groen glas. Verder gebruiken de suikerfabrieken kalk, liefst harde kalksteen, die uit België kwam, doch toen de aanvoer van deze gedurende den oorlog ophield, voorzagen de suikerfabrieken in Nederland zich in Limburg van de benodigde kalk. Ook de kalkzandsteenfabrikanten gebruiken Limburgsche kalk, en eindelijk dient ze als grondstof voor de cementindustrie, waarvoor nabij Vaals een paar fabrieken zijn opgericht.

Daarnaast noemen wij nog *zand* en *klei*. Reeds voor den oorlog was in Zuid Limburg het bestaan van zuiver wit kwartszand bekend, dat uitstekend geschikt was voor glasfabrikage, maar de ligging ver van het spoor was oorzaak, dat daarvan aanvankelijk niet veel gebruik werd gemaakt. Toen de aanvoer van grondstoffen voor de Nederlandsche glasfabrieken uit Duitschland en België ophield, werd de ontginning van het Limburgsche glaszand met kracht ter hand genomen. De glasfabriek Uto te Schiedam en de gloeilampenfabriek van Philips te Eindhoven hebben daarvoor het eerst gebruik gemaakt.

Behalve glaszand komt hier ook vormzand voor. En eindelijk noemen wij de *klei*, welke hier een levendige kleiwarenindustrie heeft in het leven geroepen. Vroeger werd in verschillende aardewerkfabrieken buitenlandsche *klei* gebruikt, maar gedurende den oorlog heeft men de Limburgsche leeren waardeeren. Niet alleen voor grover aardewerk, ook voor de aardewerkfabrieken te Maastricht werd uit Brunsum afkomstige *klei* met succes gebruikt.

Zoo is Zuid-Limburg rijk aan allerlei delfstoffen, die groote waarde voor de nijverheid vertegenwoordigen, en met de aanwezige brandstoffen aan Zuid-Limburg een nog bloeiender toekomst voorspellen.

De belangrijkste fabriekstad in Zuid-Limburg is Maastricht met 37500 inwoners, tevens een belangrijke marktstad. Van groote beteekenis zijn hier de Aardewerkfabrieken, de N. V. Kristal-, glas- en aardewerkfabrieken „de Sphinx” (voorheen Paulus Regout & Co.), de Société Anonyme pour la fabrication des Faïences fines et produits céramique de toute espèce; de N.V. Porselein en muurtegelfabriek „Mosa”, en de glasfabriek „Stella”, de fabriek van hardgebakken vloer- en trottoirtegels, de N. V. Stoomsteenfabrieken, Kiezelexploïtatie en Kalkbranderijen „Belvédère”, de macaroni- en vermicelliefabricage, de N. V. Maastrichtsche Zinkwit Maatschappij, de ijzergieterij,

VROUW UIT STEIN.
Z. LIMBURG.)

de dekenfabrieken, de N. V. Kon. Ned. Papierfabriek, de 20 bierbrouwerijen enz.

Zuid-Limburg is in de laatste twintig jaren in economisch opzicht een bloeiend land geworden, met opgewekt leven, en gaat een nog bloeiender tijd tegemoet, als de mijnen tot volle ontwikkeling komen, de Maas beter bevaarbaar wordt, en het vrije verkeer gehandhaafd blijft in de wereld.

Zeeuwsch-Vlaanderen's bodem is historisch een deltaland, voor het grootste gedeelte gevormd door inpolderingen van aangeslibde wateren, en waar de bodem bijna geheel bestaat uit kleigronden, die alleen in het zuiden een smallen zoom van zandgronden hebben. Daardoor vormt de vette kleibodem een uitstekend terrein voor bouwlanden, en neemt het bouwland er verreweg de grootste oppervlakte in beslag.

In westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, het land ten westen van den Braakman, vindt men ongeveer 22954 H. A. bouwland en 4020 H. A. is grasland, zoodat de bouwlanden de overhand hebben. Bovenal leveren die tarwe en haver, alsmede een vrij aanzienlijke hoeveelheid gerst. Verder zijn hier de belangrijkste landbouwproducten: suikerbieten, aardappels en mangelwortels als voederbieten. Nog zijn er 567 H. A. aan tuinbouw gewijd.

Het gedeelte van Zeeuwsch-Vlaanderen ten O. van den Braakman bestaat voor 31223 H. A. uit bouwland, 8579 H. A. uit grasland en 553 H. A. tuingrond. Suikerbieten, haver, aardappelen, tarwe, erwten, mangelwortels, vlas, rogge, stamboonen en boonen zijn hier, in volgorde naar de oppervlakte, de belangrijkste producten des lands.

Zoo is geheel Zeeuwsch-Vlaanderen overheerschend een vruchtbaar akkerland, dat veel van zijn producten aan de overige provinciën en aan het buitenland levert. De beetwortelen hebben te Sas-van-Gent twee groote suikerfabrieken in het leven geroepen.

Sas-van-Gent is een fabrieksplaats geworden. Behalve de genoemde suikerfabrieken vindt men hier een fabriek van spiegelglas, een verffabriek, een aanzienlijke vlaserij, een meelfabriek en verschillende kleinere fabrieken.

Zeeuwsch-Vlaanderen, geheel een grensgewest, heeft toch een sterk uitkomend Nederlandsch karakter, en is nauw met het overige Zeeland verbonden door aard en afkomst der bewoners.

DR. H. BLINK.

Vondel en Maastricht.

Vlecht Boschloof om de Schildstar 1) van Maastricht,
En hef hem hoog in 't goud van Nederlands troon.

Uit de „Stedekroon van Frederick Henrick
op den grooten triomf van Maastricht en
andere steden en schanssen”.

1) Maastricht voert een ster in zijn wapen.

Onze keus!

„Vrijheid, Blijheid” is de leuze
Van ons lief Zeeuwsch-Vlaamsche land.
Ons het recht der vrije keuze!
Eigen lot in eigen hand!
't Laat zich niet aan Vlaanderen binden!
't Harte trekt naar 't Noorden heen,
Naar verwanten en naar vrienden.
't Voelt met Nederland zich één;
Eén van taal en één van zeden,
Eén in liefde tot de vlag,
Eén voorheen en één in 't heden,
Eén tot op den jongsten dag!

J. VREEKEN.

Trouw aan Nederland.

Wij zijn Nederlanders en zullen dat blijven. Zelfs wanneer met geweld der wapenen onze Zuidelijke grenspalen werden verplaatst naar de overzijde der Schelde, dan nog is geen macht ter wereld er toe in staat om ons hart voor een ander land dan Nederland te doen kloppen.

Uit de Breskensche Courant van
18 December 1918.

KOLENHOUWERS IN DE MIJNEN BIJ HEERLEN.